

YLI 20 vuotta sitten Douglas Adams paljasti vastauksen Perimmäiseen Kysymykseen Elämän Tarkoituksesta, Maa-ilmankaikkeudesta ja Kaikesta teoksessaan *The Restaurant at the End of the Universe*. Vastaushan oli neljäkymmentäkaksi. Syvä Miete -niminen supertietokone päätyi tähän tulokseen. Euroopan opetusministerit ovat osoittautuneet ainakin Syvän Mietteen veroiseksi. Tulos on ilmoitettu selkeästi suomalaisillekin yliopistollisia tutkintoja arvioineen ryhmän päätöksissä ja niiden sovellutuksissa koulutuspolitiikkaamme. Maaginen luku on vain muuttanut hieman muotoaan, neljänkymmenen kahden sijasta se ilmaistaan tuodossa 3-2-4. Niin elämän tarkoitusta kuin korkeimman koulutuksen tarkoitusta kuvaavat luvut ovat kovin tyhjiä. Bolognan julistukseen perustuva koulutuspoliittinen uudistus saa kuitenkin täyteläisen merkityssisällön, jos 3-2-4 asetetaan yhteyteen julistuksen retoriikan kanssa. Julistus lähtee EU:n keskeisestä yhdenmispoliittisesta näkemyksestä, jonka mukaan “on tarpeen luoda kokonaisempi ja laajakantoisempi Eurooppa.” Laajakantoisuuden ulottuvuudet ovat julistuksen mukaan henkisiä, kulttuurisia, yhteiskunnallisia ja tieteellisiä. Nämä on saatava “Euroopan kansalaisuutta vahvistavaksi tekijäksi, jolla [...] lisätään tietoisuutta yhteisistä arvoista ja yhteiseen yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen alueeseen kuulumisesta.” Kovasti argumentit muistuttavat nationalismin aikaisia koulutuspoliittisia näkemyksiä, jotka nyt on laajennettu koko Eurooppaa kattaviksi. Eikä kokaan ole kovin erilainen.

“Eurooppalaisen korkeakoulualueen” rakentaminen pyrkii kahteen asiaan: eurooppalaisen kilpailukykyyn parantamiseen ja työelämän tarpeiden tyydyttämiseen.

Eurooppalaista yhtenäiskulttuuria yliopistolaitoksen siis pitäisi ryhtyä rakentamaan ja kilpailukykyä parantamaan tuottamalla kolmessa vuodessa kandidaatteja, joiden tutkinto “olisi relevantti myös Euroopan työmarkkinoille taroituksenmukaisena pätevyysvaatimuksena.” Onko kyseessä kenties uusi kansalaiskoulu vai asettaako EU suomalaisen yliopiston tavoitteet ammattikorkeakoulujen alapuolelle? Niissähän suoritetaan ammattitutkinto neljässä vuodessa. Vai onko kyseessä kenties Borrero Cabalin Unescolle tekemän yliopistoanalyysin kaltainen pyrkimys tehdä instituutiosta byrokraattien ja administraattorien hallitsema organisaatio, jonka kyky innovatiiviseen tutkimukseen on kyseenalainen. Molemmat vaarat ovat ilmeisiä. EU:n tasolla korostetaan byrokraattista aspektia. Ongelmat nähdään hallinnollisina opintosuoritusten vertailun ja siirrettävyyden ongelmina. Järjestelmälleen on jo vakiintunut lyhenekin (ECTS), joita kaikki byrokraattiset järjestelmät rakastavat. Byrokraatti saa EU:n suunnittelussa myös professorin, dekaanin ja rehtorin roolit. Ne kaikki yhdistetään järjestelmään, joka puolestaan tunnetaan lyhenteellä ENQA (European Network of Quality Assurance in Higher Education). Kuten suomalaisesta koulutusjärjestelmän kehittämisestä tiedetään, byrokraatit ovat ottaneet vastatakseen myös sisällöllistä seikoista

päättämisen monitieteellisistä opintokokonaisuuksista kuviteltuja tarpeita tyydyttäviin jatkokoulutusohjelmiin saakka.

Tulevaisuus ei näytä yliopiston, eurooppalaisen kulttuurin keskeisen instituution, kannalta helpolta. Se on muuttumassa Bryssel-vetoiseksi byrokraattiseksi korporaatioksi, jossa akateemiset työntekijät on siirretty “suorittavaan portaaseen” tekemään tehtäviä, joita suunnittelijat ja byrokraatit heille määrääjoihin antavat. Laadunvalvontavirastot puolestaan muistuttavat perinteisen teollisuuden kellokalleja, jotka varmistavat, että yliopistoinstituutiosta saadaan irti yhä enemmän byrokraattisesti määriteltäviä tuloksia yhä halvemmalla.

ROY Porter, Ison-Britannian kenties kuuluisin lääketieteen nykyhistorioitsija, kuoli 4. maaliskuuta äkkiarvaamatta, vain 55 vuoden ikäisenä. Hän oli legendaarisen uutтера ja energinen, “hän näytti kirjoittavan nopeammin kuin useimmat lukevat”, lausui kuvaavasti Porterin kollega, modernin lääketieteen oppi- ja sosiilihistorioitsija, W. F. Bynum muistokirjoituksessaan (*The Guardian*, 5.3.2002).

Roy Porter kirjoitti ja toimiti uransa aikana yli sata teosta. Hän oli lääketieteen sosiilihistorian uranuurtajia, ensimmäisiä jotka tutkivat potilaiden historiaa ja alkoivat pohtia ruumiillisuuden historiaa. Hän teki erityisen paljon tutkimuksia 1700-luvun brittiläisestä lääketieteestä sekä psykiatrian historiasta. Myös seksuaalilääketiede kuului hänen tutkimusalueisiinsa, ja kirjoittipa hän myös kihdin historian yhdessä G. S. Rousseun kanssa

(1998). Hän laati myös länsimaisen lääketieteen historian yleisesityksiä, joista yhdessä W. F. Bynumin kanssa toimitettu *Companion encyclopedia of the history of medicine* (1993) ja *The greatest benefit to mankind* (1997) ovat tunnetuimpia.

Porter ei rajoittunut vain lääketieteen historiaan; muun muassa kielen sosiaalishistoria ja kulutus olivat myös hänen kiinnostuksensa kohteita. *London: a social history* (1994) on oiva osoitus hänen innostaan yleiseen sosiaalishistoriaan, *Enlightenment: Britain and the creation of the modern world* (2000) puolestaan kertoo viehtymyksestä aate- ja oppihistoriaan. Hän oli tunnettu myös akateemisen maailman ulkopuolella, julkishistorioitsija, sillä hän oli suosittu keskustelija radiossa ja televisiossa, ja hänen arvostelujaan ja katsauksiaan saattoi lukea paitsi *London Review of Books*ista myös esimerkiksi *The Observer*ista.

Roy Porter toimi 1990-luvun alusta alkaen professorina lontoolaisessa tutkimuslaitoksessa, joka nykyään on nimeltään Wellcome Trust Centre for the History of Medicine at University College London. Hän erosi täysin palvelleena virastaan ja jättäytyi vapaaksi tutkijaksi. Eräässä haastattelussa hän sanoi, että akateemisen työn luonteen muuttaminen eli hallinto- ja opetusvelvoitteiden lisääntyminen tutkimuksen kustannuksella vaikutti huomattavasti päätöksen jättää jättää professorin tehtävät. Samassa haastattelussa hän totesi myös inhoavansa joutavaa ajan haaskausta, koska elämä on kovin lyhyt, jotta ihminen ehtisi tehdä kaiken

mitä aikoo. Ei liene väärin sanoa, että ”väsymättömän historioitsijan” saavutuksista huolimatta Roy Porterin elämä jäi aivan liian lyhyeksi.

PIERRE Bourdieun (1930–2002) kuolema sai Ranskassa sellaisen julkisuuden, joka haakee vertaistaan ainakin sosiologian historiassa. Ja harvinaisen nopeasti siitä Suomessakin kerrottiin; *Helsingin Sanomissa* oli Bourdieun nekrologi samana päivänä (25.1.) kuin siitä oli *Le Mondessa* etusivun uutinen. Eikä oltaisi Ranskassa ellei intellektuellin kuolema olisi herättänyt myös kiistoja. Riita syntyi *Le Nouvel Observateur*-viikkolehden numerosta (31.1.), jonka ykkösjuttu Bourdieu oli. Bourdieu oli ollut huonoissa väleissä *Le Nouvel Obsin* kanssa, mutta hän antoi lehdelle joitakin laajoja haastatteluja luottotoimittajansa Didier Eribonin kanssa (Eribon tunnetaan Suomessakin Foucault-elämäkerrastaan). Kyseisessä lehden numerossa julkaistiin muun muassa otteita Bourdieun tekstistä, jossa tämä kertoi koskettavasti ja intiimisti nuoruudestaan ja ahdistavista lukiovuosistaan sisäoppilaitoksessa. Bourdieu oli antanut Eribonille tuon 60-luiskaisen käsikirjoituksen, mutta merkinnällä, ettei sitä saa levittää (”Ne pas faire circuler”). Lehden ilmestymisen jälkeen Bourdieun perikunta ilmoitti 1.2. julkaistussa julkisessa kirjeessä, että se aikoo nostaa oikeusjutun *Le Nouvel Obsia* vastaan, koska lehti on julkaissut kyseiset otteet vastoin Bourdieun tahtoa ja ”loukannut Pierre Bourdieun muistoa”. Lisäksi perhe oikaisi lehdessä julkaistun tiedon, että Bourdieu olisi kirjoittanut ky-

seisen käsikirjoituksen juuri ennen kuolemaansa loka-joulukuussa 2001 – mikä loi draamaatiikkaa sen julkaisemiselle. Tosi-asiaassa se oli kirjoitettu jo vuoden 2000 lopulla. Vaan ei tässä kaikki: Bourdieuun koko kirjoitus on jo kotvan ollut saksalainen kustantamon Suhrkampin ohjelmassa nimellä *Pierre Bourdieu über Pierre Bourdieu* ja ilmeisesti Bourdieun antamalla julkaisuluvalla. Kirjasein oli määrä ilmestyä jo marraskuussa 2001, mutta vielä maaliskuussa 2002 sitä ei ollut saatavissa.

TUTKIMUKSEN tason takaajaksi on noussut julkaisijan nimi ja maine. Kansainvälisen kustantajan odotetaan jollain maagisella tavalla tuottavan tutkimukselle lisäarvoa, joka kääntetään suoraan laaduksi. On selvää, että julkaisija ratkaisee paljon pelkästään markkinointiasistonsa kautta. Suuren kustantajan kirjoja lukevat monet, ja siksi ne alkavat esiintyä sitaatti-indekseissäkin useammin, joko kritisoituina tai positiivisesti siteerattuina. Tieteellisen kustannustoiminnan kaupallistuminen on merkinnyt suuria muutoksia kustannettavan aineksen sisältöön. Kuten Suomessakin vierailut suuren kustantajan edustaja sanoi: ”Emme julkaise tutkimuksia, vaan kirjoja.”

Julkaisuutoiminnan siirtyminen tieteellisiltä seuroilta ja laitoksilta eli ”harmaista julkaisuista” kirjaviiniin ja kiiltäväkantisiin kaupallisiin tuotteisiin on antanut Megan Bieseleele aiheen kommentoida tilannetta kolmen kirjan pohjalta viimeisessä *American Anthropologistin* numerossa (103/4, 2001, 1161-1165). Bieselee ryhtyy peräämään kus-

tantajien ja tieteellisten julkaisujen kustannustoimittajien vastuuta vertaillen kolmea bushmanni-tutkimusta. Kaksi näistä saa Bieselen arvioinnissa hyväksyttävän arvostannon, mutta kolmas, Edwin Wilmsenin *Journeys with Flies* antaa aiheen joukkoon pohdintoja. Bieselen mukaan bushmanni-tutkijana varsin arvostetun Wilmsenin käsikirjoitus on läpäissyt Chicago University Pressin tiukan seulan pääasiassa tekijän nimen perusteella. Lopputulos näyttää pelottavalta ja Biesele kysyykin, takaako nykyinen kaupallistunut julkaisujärjestelmä julkaisujen luotettavuutta.

Wilmsenin kirja vilisee Bieselen mukaan virheitä, jotka ulottuvat kielivirheistä vakaviin etnografisiin puutteisiin ja tieteellisen julkaisukäytännön yleisesti vaatimiin dokumentointi- ja viittauskäytäntöjen olemattomuuteen. Wilmsenin teksti liikkuu Bieselen mukaan kaunokirjallisuuden, runouden, tutkimuksen ja muistelmakirjallisuuden rajamailla ja tieteellisen kustantajan julkaisemana sekoittaa *New Age* -ajateltua "emme voi todella tietää todellisuutta" -kantaan tavalla, joka johtaa tuttuun väitteeseen: koska emme voi todella tietää, mikä tahansa tulkinta on yhtä hyvä kuin kaikki muutkin. Tieteelle ominainen argumentaatio katoaa kokonaan. Biesele esittää tutkimuksen kannalta keskeisen kysymyksen: "Mitä hyötyä on pitkästä kentätutkimuksesta, päätelmien ja tulkintojen arvioinnista, informanttien lausumista, tieteellisestä yhteistyöstä ja sille ominaisesta kollegiaalisuudesta, jos ne voidaan sivuuttaa kokonaan?" Syytä tästä tieteellisen tutkimuksen pelisääntöjen

täydellisestä rikkomisesta Biesele ei vieritä yksinomaan kirjoittajan kontolle, osansa saavat ennen kaikkea kustantajat. Hän kysyy vakavissaan: "If they concentrate on marketing *per se*, they can disrupt effective communication – and effective conduct of the scholarly enterprise in its glorious variability." – Olisiko siis palattava takaisin harmaisiin julkaisuihin, jotta tieteellinen taso voitaisiin taata?

LUKIJAMME luki taannoin *Suomen Kuvalehteä*, jossa tuomiorovasti Mikko Heikka pohti kolumnissaan "Maailman köyhät saavat äänen" (SK 2/2002) uutta maailman järjestystä syyskuun 11. päivän jälkeen. Heikka kirjoitti muun muassa: "Terrori-iskujen kanssa samanaikaisesti ilmestyi London School of Economicsin (LSE) johtajan Anthony Giddensin massiivinen teos *The Global Third Way Debate*, jossa etsitään ihmiskunnan tietä terrorin ja epäoikeudenmukaisuuden keskeltä." Lukijamme jäi ihmettelemään, mitä tuomiorovasti tuolla rinnastuksella tavoitteli – hieman sanoisiko epärehellisesti. Nimittäin lukijamme sattui tietämään, että kyseinen Giddensin toimittama kirja globalista kolmanesta tiestä oli ilmestynyt jo keväällä 2001. Kaiken kukkuraksi tuossa kirjassa ei käsitelty lainkaan terrorismia, jos kohta toki globalisaatiota ja oikeudenmukaisuutta. – Kaikenmoisia aasinsiltoja kolumnistit joutuvat sepittämään, mutta että tuomiorovasti! tuumi lukijamme.

PÄÄMINISTERI Paavo Lipponen vieraili viime helmikuussa Lontoossa. Suomalaiset sa-

nomalehdet uutisoivat Lipponen ja hänen kollegansa Tony Blairin tapaamisen, mutta kirjeenvaihtajilta jäi kertomatta että Lipponen oli kutsuttu myös vierailuennoksi maineikkaiseen LSE:hen. Lipponen isäntänä ja tilaisuuden puheenjohtajana oli koulun johtaja Anthony Giddens. Lipponen puhui aiheesta "Future of Europe – The Finnish Model". Puhe ei sinänsä ollut kovin kummoinen, mutta on ehkä kiinnostavaa, että sen alussa Lipponen kumarsi aika syvään Giddensille, vallankin kun Lipponen ei ole aiemmin juuri "kolmatta tietä" suustaan päästänyt; siis seuraavasti: "This is an inspiring environment to speak and not the least because of the contribution Professor Anthony Giddens has made to the global debate on the third way. The economic crisis of the 1990s was deeper in Finland than in any other western country. Since 1995 two successive rainbow coalition governments have successfully carried out fiscal consolidation and reforms in order to save and revitalise the Finnish welfare society. I believe our experience brings an additional dimension to the third way debate and I will reflect on some key conclusions in implementing what might be called the Finnish model." – Siinä sen kuulitte: olemme siis suomalaisella kolmannella tiellä, vaikkamme sitä ole tienneet. (Lipponen koko puhe on luettavissa verkossa LSE:n nettisivuilta: www.lse.ac.uk, LSE Events.)